

Ooijse Graaf

Nieuwsbrief 2 – Mei 2024

ARK Rewilding Nederland zet zich in voor méér, en wildere, natuur in Nederland. In de Gelderse Poort doen we dit door het versterken en verbinden van natuurgebieden, zodat dieren en planten meer leefruimte hebben en de natuur zich kan ontwikkelen tot robuuste, toekomstbestendige gebieden waar natuur én mensen bij gebaat zijn. De oude Waal-meander de Ooijse Graaf is een riviermoeras dat een nieuwe impuls nodig heeft om natuur én omgeving weer te laten profiteren. In deze nieuwsbrief leest u over de voortgang en delen we resultaten uit het gebied.

Deze nieuwsbrief van ARK Rewilding Nederland is mogelijk gemaakt door [Stichting Vivace](#).

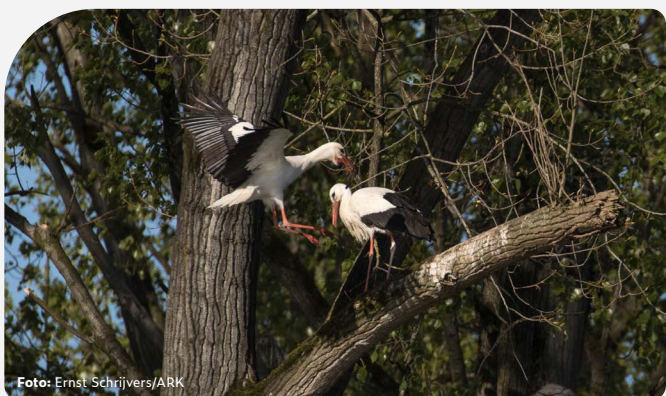

Foto: Ernst Schrijvers/ARK

Inhoud

Op weg naar meer waterbuffering in de Ooijse Graaf	2
Kinderen ontwerpen vogelkijkhut	3
Leven met het Land: 'Het piramidespel uitspelen'	4
Vier de lente:	
– 4 paar uivers op het eiland	6
– 4 pollen zeldzame dotters	7
De grote modderkruiper	7

Op weg naar meer waterbuffering in de Ooijse Graaf

Afgelopen winter regende het zo veel en stond de Waal langdurig hoog dat delen van de Ooijse Graaf niet meer direct konden worden ontwaterd. Deze luchtbeelden van begin januari 2024 laten op de achtergrond de overstroomde uiterwaarden langs de Waal zien, links het dorp Ooij en rechts de voormalige manege Kleverbergh. Op de voorgrond het zogenaamde Zevenmetersgat langs de oude spoordam tussen de Kerkdijk en de voormalige steenfabriek Kleverbergh. In opdracht van de Provincie onderzoekt ARK naar manieren om het kwelwater langer in het gebied vast te houden zonder andere functies te schaden.

Het project Korte Lus – een ingreep om het overtollige water van het dorp Ooij via een kortere route af te voeren via het Hollands Duits gemaal naar de Waal- is een van de stappen hierin. Nu wordt het via een twee kilometer lange route eerst oostwaarts afgevoerd langs de Ooijse Graaf en dan vanaf de Thornse Molen via het Meertje westwaarts.

Het ruilen of kopen van laaggelegen landbouwgronden is een andere stap. Bij de manege heeft ARK een strategisch perceel met een particulier geruild. ARK heeft een lagergelegen deel met kans voor rietmoeras verkregen, de particuliere agrariër een hoger en droger deel. ■

Kinderen ontwerpen vogelkijkhut

Lijm druppelt van een bouwwerkje, een zaagtafel maakt even kabaal in het creatief hoofdkwartier van Studio Bouwketel op Nyma-terrein in Nijmegen. Klas 6/7 van basisschool 't Bijenveld uit Leuth is druk bezig om de vogelkijkhut bij de Ooijse Graaf vorm te geven. Het werk van de kinderen zal als inspiratie dienen voor de vogelkijkhut die in opdracht van K3 wordt ontworpen.

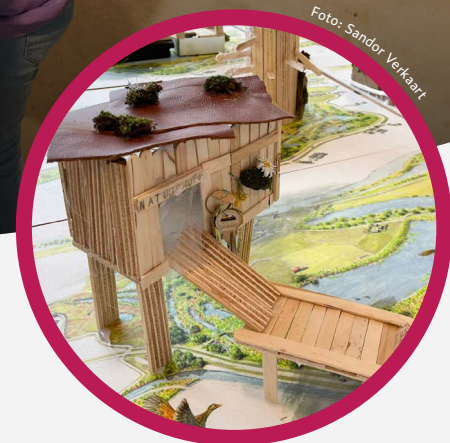

Foto: Sandor Verkaart

De kinderen kregen eerst les bij de Bouwketel van Erlecommer Jop Veldpaus over ontwerpen en daarna mochten ze zelf aan de slag. Het valt op dat kinderen goed kijken naar het gebruik van natuurlijke materialen en kleuren. Ze willen dat de vogels niet schrikken van mensen. Als de dag vordert komen ronde ramen, trappen,

tunnels, hoge palen en onderwaterschermen tevoorschijn. Het wordt nog een hele uitdaging voor het team van de Bouwketel om hun ontwerpen te evenaren!

De vogelkijkhut zal later worden geplaatst bij het te ontwikkelen rietmoeras. Dan kan de bezoeker de Ooijse Graaf zien en beleven. Deze klas hoeft daar niet op te wachten, hun meester, Sandor Verkaart neemt ze graag mee de natuur in. Met glunderende oogjes vertellen de kinderen over de lessen. "Ik heb een winterkoninkje vastgehouden toen we op bezoek waren bij vogelonderzoekers." en "Ik heb de ijsvogel gezien!".

Planning werkzaamheden

Wanneer ze op bezoek kunnen gaan in 'hun' hut is nog niet bekend. In december stemde de gemeenteraad van de gemeente Berg en Dal in met de wijziging van het bestemmingsplan wat inmiddels definitief is geworden. De komende tijd werkt K3Delta toe naar het einde van het vergunningstraject. "Vervolgens gaan we het werk intern voorbereiden en plannen," zegt hun woordvoerder Luuk Donderwinkel. "Wij verwachten begin 2025 te starten met de uitvoering. Zodra er zicht is op een concretere planning, delen we die uiteraard met de omgeving." ■

Foto: Sabine Wolters

Leven met het Land

‘Het piramidespel uitspelen’

Landgoed De Kleverbergh is de achterbuur van de Ooijse Graaf. Vereniging ‘Leven met het Land’ geeft een nieuwe invulling aan de voormalige manege, daarvoor steenfabrieksterrein bij de Erlecomsedam. Deze maand presenteerden leden van de vereniging en de architect hun beeldkwaliteitsplan aan de omwonenden. Wat kunnen we verwachten van het plan? En vanuit welke drijfveren is het project ontstaan?

Rijen pasgeplante berkjes geven een fris groen sluiertje aan het vervallen asfalt op het voorterrein. Hier stond ooit een steenoven – een halve eeuw geleden uit gebruik genomen. Onder flapperend zwart plastic staan oude spanten van een recenter afgebroken steenfabriek. Ze wachten op een nieuwe bestemming op de Kleverbergh. Achter de haveloos uitzierende gebouwen is het makkelijker om je een voorstelling te maken van wat de nieuwe

gebruikers van deze plek beogen: wonen en werken op het land mét de natuur. Vogels zingen, het voorjaars-groen jubelt je tegemoet, een valk zit op de nestkast en de wintertarwe glanst in de zon. Aan de andere kant van het pad staat een stel paarden. Niet om te berijden in de oude manege-bak, maar om straks die tarweakker te

bewerken en de grond klaar te maken voor de aanleg van de groentetuinen. Fossielvrij.

"Sinds mijn jonge jaren droom ik hier al van," zegt Karina Hendriks aan de keukentafel in een oud maar gezellig, uit Drenthe verslept houten huis. "Van een andere manier van leven met mensen, dieren en al het leven. Verbonden." Haar ogen in de kleur van haar groene trui glanzen als ze het zegt. Samen met partner Joost Guijt en vriendin Lucy Sarink nam de landschapsarchitect ruim 5 jaar geleden het initiatief voor het project. "We willen dit voor ons, en wat goeds maken voor de generaties na ons, maar ook een inspiratie zijn voor anderen. Niet los staan van de omgeving. Alternatieven voor het landelijk gebied laten zien. Niet meer alleen als adviseur of docent, maar zelf werken aan de relatie tussen landschap, landbouw en voedsel. Het groen is hier leidend."

Landgoed voor natuur en mens

De bedoeling is dat er een landgoed ontwikkeld wordt waar natuur, voedselproductie en kleinschalige bedrijvigheid elkaar versterken. Om hier invulling aan te geven brengen we achttien huishoudens bijeen, waarvoor ecologisch gebouwde huizen komen op de hoger gelegen delen dicht bij de dijk. Een deel hiervan komt in de nog bestaande gebouwen. Verder komen er werkruimtes en ateliers voor landgoedgebonden activiteiten in de oude manege. In het hart van het landgoed hoort natuurlijk een biologisch regeneratief landbouwbedrijf: het Kleverland. De ambitie is om uiteindelijk vijf-zeshonderd groente- en kleinfruitpakketten per week te kunnen leveren.

"We kiezen bewust voor een landgoed-concept," zegt Karina. "Omdat dat uitdrukt dat je er voor de lange termijn inzit. Dat je werkt aan iets dat er over honderd jaar ook nog is."

"De manier waarop wij nu leven in onze maatschappij en hoe woning- en grondbezit georganiseerd is, is in feite een piramidespel," zegt Joost. "Elke volgende generatie moet meer geld meebrengen om het systeem in stand te houden. Grond is nu zo duur dat de rente en aflossing met landbouwgewas niet meer is op te brengen. Wij willen de piramide omkeren, dat je waarde creëert in plaats van leent."

"Wij willen de piramide omkeren, dat je waarde creëert in plaats van leent"

Het stel besloot er helemaal voor te gaan, hun huis te verkopen en het geld in dit project te steken, samen met gelijkgestemden. Kijken met eigen ogen wat werkt en laten zien dat wat een gecommiteerde groep mensen voor elkaar kan krijgen. Geen zuidas-grachtengordelmiljonairs. Verandering moet komen van privéinitiatieven, zeggen ze, want instituties verzetten zich tegen de afbraak van de status quo. Het is pionieren – banken, ook de alternatieve, hebben geen financieringsproduct voor een dergelijk plan, voor de gemeente Berg en Dal is 'collectief particulier opdrachtgeverschap' een novum. Toch worden de eerste maatschappelijke effecten al zichtbaar: de Rabobank komt in beweging en de gemeente heeft een ambtenaar aangesteld om nieuwe collectieve woonvormen te ondersteunen. Dat ARK Rewilding Nederland en Leven met het Land elkaar vonden rond de Ooijse Graaf was voor beide partijen belangrijk. "Zonder ARK had Leven met het Land niet kunnen kopen, en ARK had zonder Leven met het Land niet kunnen kopen en dit stuk in de gebiedsontwikkeling van de Ooijse Graaf niet van de grond gekregen."

Crowdfunding van start

Kick van Hout, kersvers aspirant-lid van de vereniging is ook aangeschoven. ("Ik moet nog een beetje wennen, het is ineens zo snel gegaan", zegt hij blij). Kick is meteen in de fondsenwerving gedoken en dat is niet alleen voor de bouw een urgente zaak. Tussen het terrein van de Kleverbergh en de Ooijse Graaf liggen zeven hectare met agrarische bestemming. ARK heeft deze gronden voorgefinancierd en Leven met het Land twee jaar de tijd gegeven om de gronden over te kopen. ARK heeft het geld weer nodig om elders grond te verwerven die wilde natuur mag worden. Leven met het Land wil deze hectares graag toevoegen aan hun landgoed.

“Dan maken we er landbouwinclusieve natuur van – nog een stapje verder dan natuurinclusieve landbouw”, zegt Joost. “Zo ontstaat dan een mooie overgang tussen het wonen langs de Erlecomse dam, de tuin, tuinderij en het natuurgebied. We willen voorkomen dat het in handen komt van een ver weg wonende agrariër zonder binding met dit land en onze intenties. Een aantal keer drijfmest injecteren per jaar zou afbreuk doen aan al onze inspanningen.”

Kick: “In ruil voor de inleg krijgen participanten straks bijvoorbeeld producten van eigen land. Dat wordt ook

overerfbaar. Maar belangrijker is misschien wel het natuurdividend: de wetenschap dat je geld bijdraagt aan een mooi landgoed én natuur in de Ooijpolder.” ■

Koop een stukje van de Ooij en geef de moerasnatuur van de Ooijse Graaf een natuurvriendelijke omhulling.

Wil je meer informatie over deze crowdfunding?

Aanmelden kan al via contact@levenmethetland.nl

www.kleverbergh.nl

Vier de lente

4 paar uivers op het eiland

Bij de herinrichting van het landgoed Kapittelhof zijn voormalige kleidammetjes met populieren

doorgegraven en is er een boseiland gemaakt. Eilanden vormen een veilig broedgebied voor allerlei soorten vogels omdat roofdieren er moeilijk kunnen komen. Ook voor mensen zijn ze lastig bereikbaar. De rust is aantrekkelijk voor grote roofvogels zoals visarend of zwarte wouw. En de natuur blijft verrassen: in maart 2024 hebben maar liefst vier paar ooievaars een natuurlijk boomnest gemaakt op het eiland. Ze hebben

daarbij gebruikt gemaakt van bomen met uitgewaaide toppen. Een heuse kolonie dus zoals we die ook kennen van bijvoorbeeld Spanje en Portugal. Het is de eerste natuurlijke broedkolonie in de Gelderse Poort. Begin april hebben zich nog twee paartjes gemeld in de oude wilgenlaan naar het eiland: de combinatie van veilige broedplaats in het moeras met daaromheen weilanden om in te jagen is duidelijk geliefd.

Foto's: Gijs Kurstjens

Openheid moeras: verwijderen populierenrij voor en na (okt/nov. 2021)

4 pollen zeldzame dotters

Op een andere plek in de Kapittelhof is een rij populieren verwijderd om openheid in het rietmoeras te maken voor vogels als de roerdomp. Verrassend genoeg doken daar dit jaar vier pollen dotterbloem op. Dotters

groeien op plaatsen waar grondwater uit de stuwwallen opkwelt. Ze zijn nu alleen bekend van het bronnenbos de Refter en omgeving, langs de rand van de Gelderse Poort bij Ubbergen. Tot in de jaren 80 was de soort

bekend van de oostelijke Ooijse Graaf. Na bijna 40 jaar afwezigheid zijn de dotters terug van weggeweest. Waarschijnlijk zijn ze vanuit een oude zaadbank hier weer opgekomen.

Foto: Arthur de Bruin

De grote modderkruiper

Vorig jaar is de grote modderkruiper gevonden in de Ooijse Graaf. Bij het ringen van rallen – een klein waterhoentje – werd een paar van deze bijzondere, aalachtige vissen gevonden. De plannen voor moerasontwikkeling in het gebied zijn goed nieuws zijn voor dit zeldzame dier, legt Mick Vos van RAVON uit.

De grote modderkruiper is een verborgen vissoort, hij is erg moeilijk te vinden. Een beschermd en vrij zeldzame verschijning in onze Nederlandse wateren. Ook in de Ooijse Graaf zijn de waarnemingen schaars.

De grote modderkruiper is een langgerekte vis van maximaal een centimeter of dertig. Ze zijn donkerbruin, hebben een geeloranje buik en zwarte lengtestrepen en tien baarddraden om de bek. Mannetjes hebben in de

paaitijd – dat is nu in april-mei (soms met extra paai later in het seizoen) – een oranje buik. Ze zijn slanker dan de vrouwtjes en hebben grotere en puntige borstvinnen met een verdikte oranje vlek achter de rugvin. De naam zegt het al: de grote modderkruiper houdt van een dikke modderlaag. Hierin kan hij zich verstoppen en kan hij overleven als de waterstand zakt. Als het water zuurstofarm wordt, hapt de modderkruiper lucht aan de oppervlakte.

Bijzonder weetje

Omdat de grote modderkruiper zeer actief wordt bij luchtdrukschommelingen, werd hij vroeger wel in aquaria gehouden als weervoorspeller. Hierdoor staat de soort ook wel bekend als weeraal.

Zo kan het dier met behulp huid- en darmademhaling overleven in extreme omstandigheden.

Misgurnus fossilis zoals de wetenschappelijke naam luidt, hoort bij de rivieren en komt in grote delen van Nederland voor. Maar veel van de populaties zijn versnipperd, de aantallen laag en die nemen verder af. Dat heeft onder meer te maken met het gebrek aan natuurlijke rivierdynamiek, legt Mick Vos uit. Hij is fan geworden van dit 'gekke dier' sinds hij zes jaar geleden bij RAVON ging werken, de in Nijmegen gevestigde onderzoeksorganisatie voor vissen, reptielen en amfibieën.

"De grote modderkruiper is een echte bewoner van de overstromingsvlakten met de daarbij behorende moerassen. Voor de paai hebben ze warm ondiep plantenrijk water, het liefst zelfs een ondergelopen weiland. Er zijn jaren met een droog voorjaar waarin we op bepaalde plekken geen jonge modderkruipers vinden. Dit jaar zou het misschien beter kunnen gaan nu de waterstanden nog hoog zijn en er veel weilanden onder water staan, maar dan moet er niet te snel drooggemalen worden. Ondergelopen weilanden mogen voor de grote modderkruiper zelfs nat blijven tot in juli.

Als de omstandigheden goed zijn, kan de vis zich massaal voortplanten. Het is een opportunistische soort wat voortplanting betreft."

In de zomer kunnen ze het best lang volhouden in droogvallende sloten, in ieder geval een aantal maanden, zegt Vos. Ze zijn dan wel kwetsbaar voor bijvoorbeeld vogels en zoogdieren die best een modderkruiper lusten. In zeer zuurstofloze omstandigheden kunnen grote modderkruipers zelfs verdrinken in visfinken als er geen mogelijkheid is om lucht te happen. De vissen zijn beter af in zeer dichtbegroeide sloten – het intensief schonen van sloten is een groot probleem voor de grote modderkruiper.

Hoe verwacht Vos dat de Ooijse Graaf zich als leefgebied voor deze dieren zal ontwikkelen?

"Als de Ooijse Graaf er meer moeras bij krijgt met hier en daar wat ondiepe zongeleggen plantenrijke oeverzones, dan ontstaat er leefgebied voor de grote modderkruiper en kunnen ze zich zelfs voortplanten in de ondiepe oeverzones. Het voordeel is dat er in moerasgebieden veel vegetatie kan en mag groeien, dit biedt kansen. Het feit dat ie er nu al zit en er nieuwe moerasnatuur ontwikkeld wordt – is goed nieuws." ■

Gijts Kurstjens is projectleider Ooijse Graaf voor ARK Rewilding Nederland

Heeft u een vraag over het natuurherstel in de Ooijse Graaf? Stel deze dan via gijts.kurstjens@ark.eu. Ook kunt u contact opnemen met ARK Rewilding Nederland via info@ark.eu. Meer weten over ARK en onze projecten? Kijk dan op www.ark.eu.

Ontvang ook de nieuwsbrief over Ooijse Graaf

Wilt u op de hoogte worden gehouden van de voortgang van het project en van ontwikkelingen in de natuur van de Ooijse Graaf? Meld u dan aan voor de nieuwsbrief door middel van een mailtje aan info@ark.eu o.v.v. 'Nieuwsbrief Ooijse Graaf'.

Samenwerkende partners

- Provincie Gelderland
- K3
- Leven met het Land
- Staatsbosbeheer
- WNF
- Waterschap Rivierenland
- Emmerik Milieu Fonds
- Stichting Vivace
- Familie Brackee
- particulieren